

Пан-Євро-Середземноморська Регіональна конвенція: ПОТОЧНИЙ вплив та потенціал

Попередні результати

Вероніка Мовчан
Київ, 11 грудня 2025

Що таке ПЄМК?

Пан-Євро-Середземноморська Регіональна конвенція про преференційні правила походження – багатостороння угода, створена для гармонізації правил походження у мережі преференційних торговельних угод між країнами Європи, Середземномор'я та сусідніми державами

Договірні сторони (25): ЄС; країни ЄАВТ (Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія, Швейцарія), країни SAA: Албанія, Боснія і Герцеговина, Північна Македонія, Чорногорія, Сербія, Косово; країни Барселонського процесу: Алжир, Єгипет, Ізраїль, Йорданія, Ліван, Марокко, Сирія, Туніс, Туреччина; а також Фарерські острови, Молдова, Грузія, Україна.

Еволюція системи:

1990-ті – 2011: формування мережі двосторонніх ЗВТ у регіоні та поступове створення Пан-Євро-Середземноморської системи кумуляції, яка де-факто уніфікувала правила походження між країнами

2012: підписання Регіональної Конвенції ПЄМК → перехід до єдиного правового інструменту

2019–2025: впровадження та поетапний перехід країн до оновлених (Revised) правил ПЄМК

Правила походження та механізм кумуляції у ПЄМК

Преференційні правила походження

визначають, у якій країні товар вважається таким, що вироблений у країні, для отримання митних пільг

Критерії для встановлення походження:

- повністю отримані товари,
- достатня обробка/переробка,
- толерування частки неоригінальних матеріалів (до 15%).

Недостатні операції (пакування, сортування тощо) не змінюють походження

Для текстилю діють окремі обмеження та спеціальні положення

Кумуляція походження

дозволяє враховувати матеріали та операції кількох країн як частину єдиного виробничого процесу для надання товару преференційного статусу.

У ПЄМК передбачено двосторонню, діагональну та повну кумуляцію

Умова застосування – чинні ЗВТ між усіма залученими країнами та відповідність правилам про достатню переробку

Україна в Пан-Євро-Мед Конвенції

Україна приєдналася до ПЄМК у 2018 році

Застосування ПЄМК:

- ЄС: 2019
- ЄАВТ: 2012 / 2025
- Грузія: 2020
- Північна Македонія: 2023
- Молдова: 2024

Матриця ЄС фіксує можливість кумуляції з моменту оновлення протоколів для всіх сторін

Україна може поєднувати матеріали з країнами ПЄМК, з якими існує повний «правовий трикутник» (чинні ЗВТ + протокол про походження з відсилкою до ПЄМК).

Також Україна бере участь у переході на оновлені (Revised PEM) правила.

Ключові результати попередніх досліджень

Augier, Gasiorek & Lai-Tong (2005). За відсутності кумуляції, суворі RoO знижують торгівлю проміжними товарами у текстильному секторі на 70–80%. Діагональна кумуляція є критичною умовою формування регіональних виробничих ланцюгів.

Bombarda & Gamberoni (2019). Аналізують вплив запровадження кумуляції за Пан'європейською системою (pan-European cumulation system, PECS) на торгівлю країн ЦСЄ. Після дозволу кумуляції різко зростає внутрішньорегіональний імпорт проміжних товарів, тоді як імпорт з ЄС та решти світу скорочується.

Bombarda, Gamberoni & Iodice (2023). Досліджують, як торгівля змінюється після повного усунення RoO (вступ ЦСЄ до митного союзу). Компанії швидко повертаються до закупівель із найефективніших глобальних джерел: імпорт «раніше заборонених» товарів з третіх країн зростає швидше за імпорт з ЄС.

Brenton & Manchin (2003). Оцінюють обмежувальний вплив складних RoO у преференціях ЄС. Як результат, суворі вимоги (зокрема «подвійна трансформація» у текстилі) часто нівелюють переваги ЗВТ для країн-партнерів.

Kado, Carrère, de Melo & Tumurchudur (2006). Розробляють індекс суворості RoO та вимірюють приховані витрати виконання правил. Як висновок, дотримання RoO у створює додаткові витрати у 8 %, що пояснює низьке використання преференцій.

Методологія та вибір даних

Вибірка країн та торговельні режими на основі матриці кумуляції ЄК (ред. 2025).

Торговельні режими – аналіз угод про ЗВТ, протоколів походження та офіційних урядових джерел, зокрема України, ЄС, ЄАВТ

Дані та обробка

Дані – UN Comtrade (через WITS), за 2015–2024 рр., класифікація на рівні HS6 (ред. 2012).

Класифікація проміжних товарів – відповідність HS2012 → BEC Rev.5.

1) Оцінка збігу товарних потоків

Визначення ключових товарів: 80% експорту/імпорту України та партнера.

Усі оцінки виконані для проміжних товарів.

2) Модель Diff-in-Diff

Оцінка вплив вже чинних угод, які дозволяють кумуляцію

3) Модель загальної рівноваги

Приклад Туреччини

Європейський Союз

■ Експорт проміжних товарів, 2024 ■ Імпорт проміжних товарів, 2024

Джерела: власні розрахунки за даними WITS, UN Comtrade

Частка у торгівлі проміжними товарами України:

- Експорт: 60%
- Імпорт: 47%

Ринковий збіг товарних структур:

- За експортом України: 69%
- За імпортом України: 75%

Діагональна кумуляція з ЄС:

Діюча в межах ПВЗВТ за Угодою про асоціацію (з 2017 р.)

Правила походження згідно з Рішенням Спільного комітету

Дата початку застосування: 01.01.2019

Висновок: високий потенціал

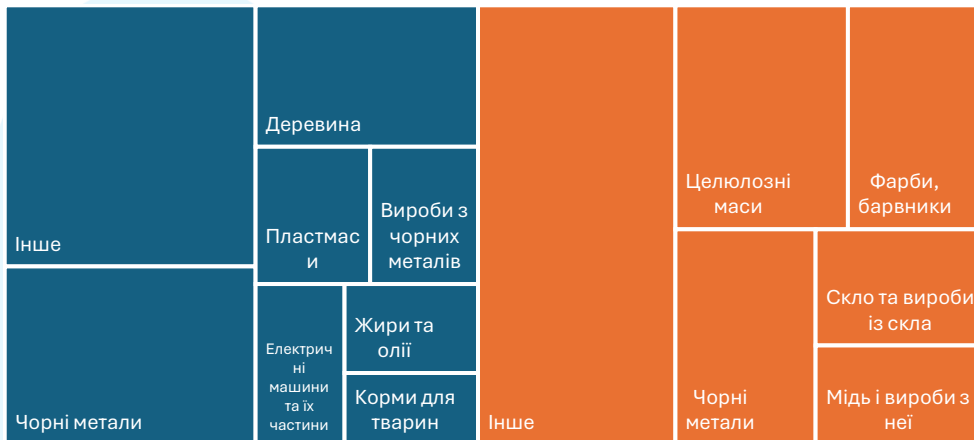

Молдова

■ Експорт проміжних товарів 2024

■ Імпорт проміжних товарів 2024

Джерела: власні розрахунки за даними WITS, UN Comtrade

Частка у торгівлі проміжними товарами України:

- Експорт: 1,5%
- Імпорт: 0,2%

Ринковий збіг товарних структур:

- За експортом України: 41%
- За імпортом України: 4%

Діагональна кумуляція.

Діюча в межах ЗВТ: Угода про вільну торгівлю Україна–Молдова (з 2005 р.)

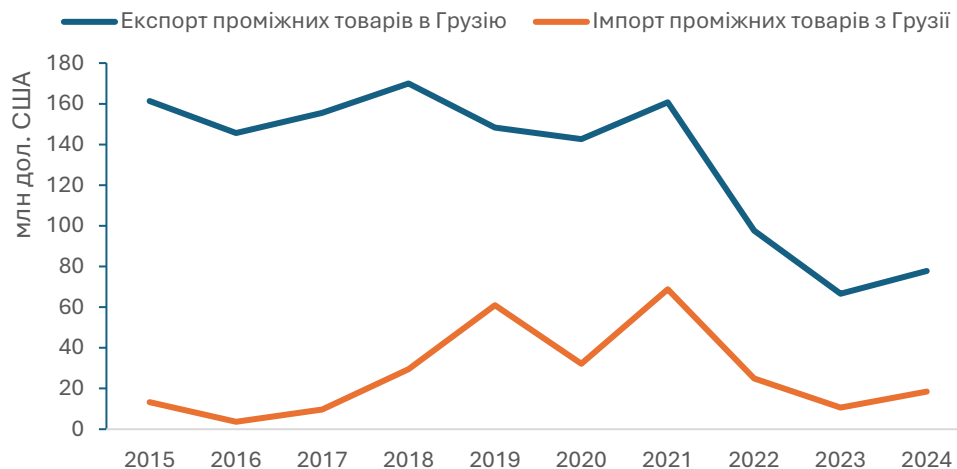
Правила походження: Гармонізовані з РК ПЄМ відповідно до Протоколу про зміни (чинний з 2023 р.)

Дата початку застосування ПЄМК: 3 2024 р.

Висновок: низький потенціал

Грузія

Джерела: власні розрахунки за даними WITS, UN Comtrade

Частка у торгівлі проміжними товарами України:

- Експорт: 1,2%
- Імпорт: 0,1%

Ринковий збіг товарних структур:

- За експортом України: 41%
- За імпортом України: 4,5%

Діагональна кумуляція:

Діюча в межах ЗВТ: Угода про вільну торгівлю Україна–Грузія (з 1995 р.)

Правила походження гармонізовані з РК ПЄМ відповідно до Протоколу про внесення змін (2019)

Дата початку застосування ПЄМК: з 2020 р.

Висновок: низький потенціал

Туреччина

■ Експорт проміжних товарів 2024 ■ Імпорт проміжних товарів 2024

Джерела: власні розрахунки за даними WITS, UN Comtrade

Частка у торгівлі проміжними товарами України:

- Експорт: 7%
- Імпорт: 9%

Ринковий збіг товарних структур:

- За експортом України: 66%
- За імпортом України: 44%

Діагональна кумуляція:

Діюча в межах ЗВТ: Угода про вільну торгівлю Україна–Туреччина (підписана у 2022 р., набуде чинності після ратифікації Україною)

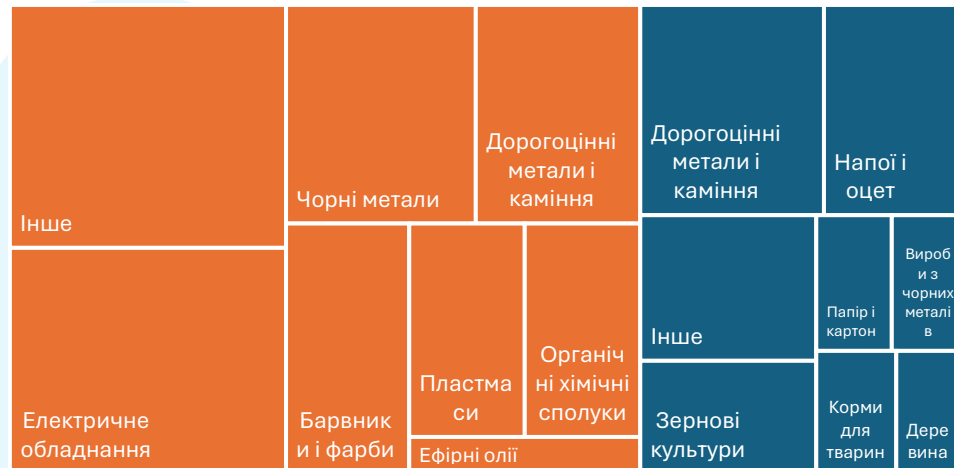
Правила походження: передбачено застосування правил Пан-Євро-Мед

Дата початку застосування ПЄМК: набуде чинності після завершення ратифікації Україною

Висновок: високий потенціал

ЄАВТ

Джерела: власні розрахунки за даними WITS, UN Comtrade

Частка у торгівлі проміжними товарами України:

- Експорт: 1,5%
- Імпорт: 3,2%

Ринковий збіг товарних структур:

- За експортом України: 44%
- За імпортом України: 12%

Діагональна кумуляція з державами ЄАВТ:

Діюча в межах Угоди про вільну торгівлю (з 2012 р.)

Правила походження лише частково відповідають РК ПЄМ >>> **діагональна кумуляція була можлива лише для окремих товарів**

З 1 січня 2025 р. Протокол А оновлено відповідно до правил ПЄМК

Дата початку застосування: 01.01.2019

Висновок: помірний потенціал

Північна Македонія

Частка у торгівлі проміжними товарами України:

- Експорт: 1%
- Імпорт: 0,1%

Ринковий збіг товарних структур:

- За експортом України: 42%
- За імпортом України: 7%

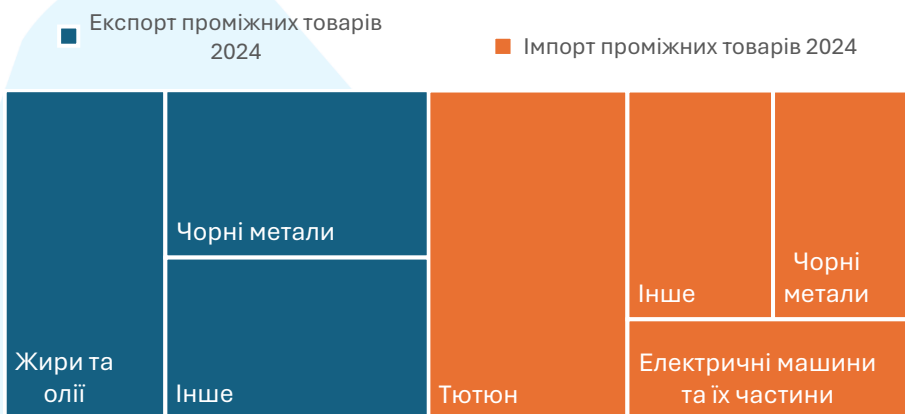
Діагональна кумуляція:

Діюча в межах ЗВТ: Угода про вільну торгівлю Україна–Північна Македонія (з 2001 р.)

Правила походження гармонізовані з РК ПЄМ відповідно до оновленого Протоколу С

Дата початку застосування ПЄМК: з 2023 р.

Висновок: низький потенціал

Джерела: власні розрахунки за даними WITS, UN Comtrade

Єгипет

Частка у торгівлі проміжними товарами України:

- Експорт: 5%
- Імпорт: 0,5%

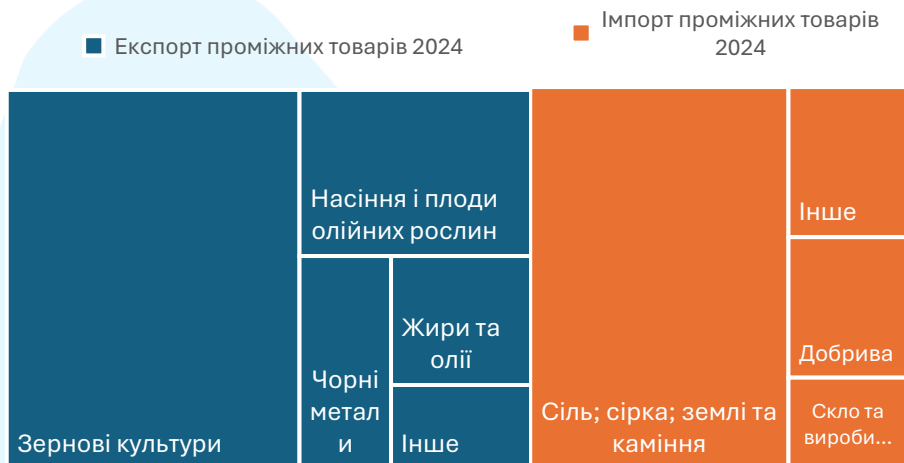
Ринковий збіг товарних структур:

- За експортом України: 66%
- За імпортом України: 22%

Діагональна кумуляція відсутня

Немає чинної ЗВТ (існують лише рамкові угоди початку 1990-х років)

Висновок: помірний потенціал

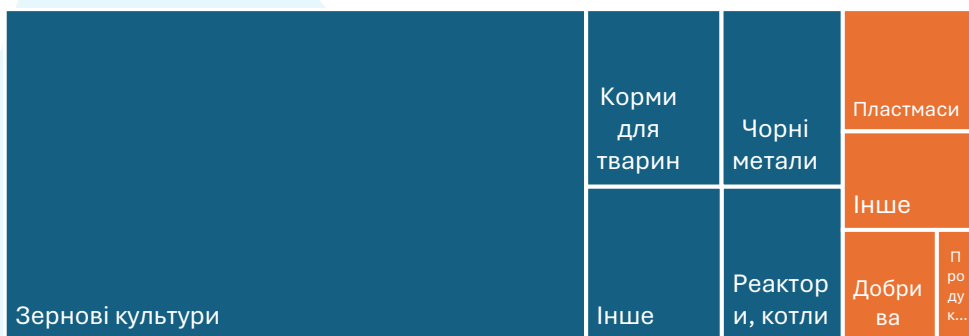

Джерела: власні розрахунки за даними WITS, UN Comtrade

Ізраїль

■ Експорт проміжних товарів 2024 ■ Імпорт проміжних товарів 2024

Джерела: власні розрахунки за даними WITS, UN Comtrade

Частка у торгівлі проміжними товарами України:

- Експорт: 1,2%
- Імпорт: 1%

Ринковий збіг товарних структур:

- За експортом України: 52%
- За імпортом України: 17%

Діагональна кумуляція

Угода про ЗВТ укладена 2019, чинна з 2021

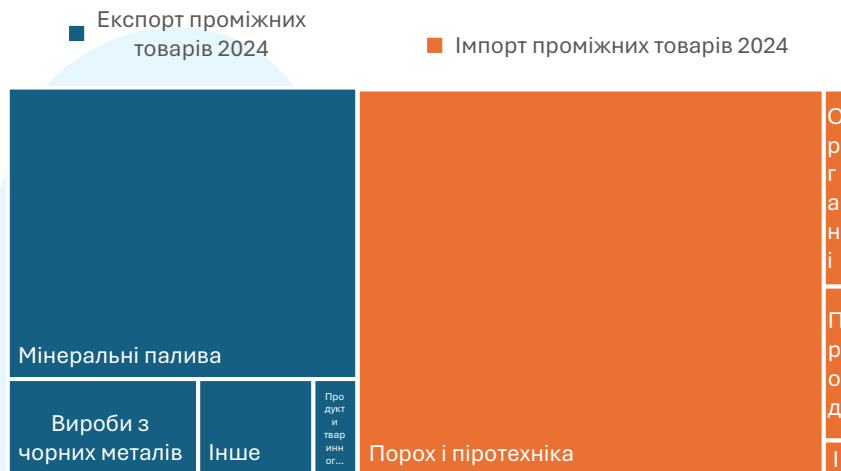
Відповідно до Статті 2.13: правила походження базуються на РК ПЄМ

Згідно з матрицею ЄК (2025), діагональна кумуляція не застосовується, ймовірно, через відсутність протоколів між сторонами РЕМ

Висновок: помірний потенціал

Чорногорія

Джерела: власні розрахунки за даними WITS, UN Comtrade

Частка у торгівлі проміжними товарами України:

- Експорт: 0,01%
- Імпорт: 0,3%

Ринковий збіг товарних структур:

- За експортом України: 31%
- За імпортом України: 3%

Діагональна кумуляція відсутня

Угода про вільну торгівлю Україна–Чорногорія (з 2012 р.)

Правила походження частково подібні до РК ПЄМ, але не гармонізовані. Відповідно, немає можливості застосовувати діагональну кумуляцію.

Висновок: низький потенціал

Боснія і Герцеговина

■ Експорт проміжних товарів 2024 ■ Імпорт проміжних товарів 2024

Частка у торгівлі проміжними товарами України:

- Експорт: 0,1%
- Імпорт: 0,1%

Ринковий збіг товарних структур:

- За експортом України: 55%
- За імпортом України: 14%

Діагональна кумуляція відсутня

Немає діючої ЗВТ

Висновок: низький потенціал

Джерела: власні розрахунки за даними WITS, UN Comtrade

Албанія

Частка у торгівлі проміжними товарами України:

- Експорт: 0,05%
- Імпорт: 0,00%

Ринковий збіг товарних структур:

- За експортом України: 38%
- За імпортом України: 6%

Діагональна кумуляція відсутня

Немає чинної ЗВТ

Висновок: низький потенціал

■ Експорт проміжних товарів, 2024 ■ Імпорт проміжних товарів, 2024

Джерела: власні розрахунки за даними WITS, UN Comtrade

Марокко

Джерела: власні розрахунки за даними WITS, UN Comtrade

Частка у торгівлі проміжними товарами України:

- Експорт: 0,4%
- Імпорт: 0,3%

Ринковий збіг товарних структур:

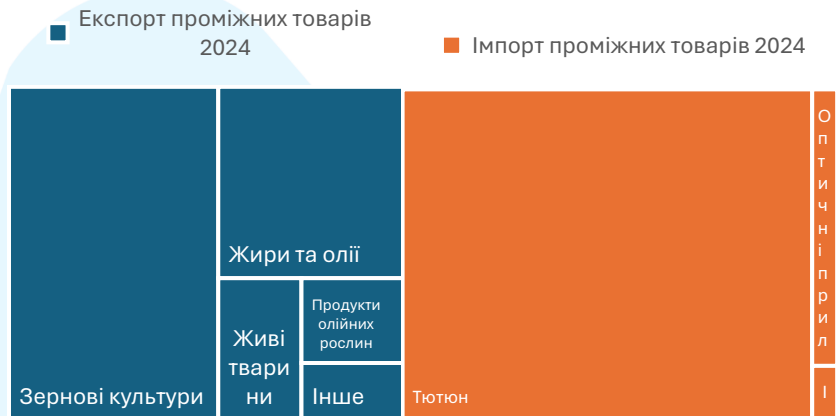
- За експортом України: 52%
- За імпортом України: 5%

Діагональна кумуляція відсутня

Висновок: низький потенціал

Ліван

Джерела: власні розрахунки за даними WITS, UN Comtrade

Частка у торгівлі проміжними товарами України:

- Експорт: 1,1%
- Імпорт: 0,00%

Ринковий збіг товарних структур:

- За експортом України: 45%
- За імпортом України: 9%

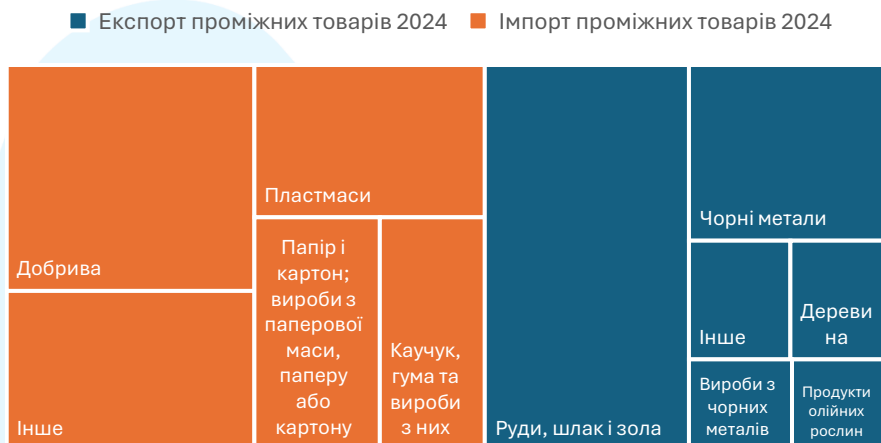
Діагональна кумуляція відсутня

Немає чинної ЗВТ

Висновок: низький потенціал

Сербія

Джерела: власні розрахунки за даними WITS, UN Comtrade

Частка у торгівлі проміжними товарами України:

- Експорт: 0,4%
- Імпорт: 0,7%

Ринковий збіг товарних структур:

- За експортом України: 55%
- За імпортом України: 30%

Діагональна кумуляція відсутня

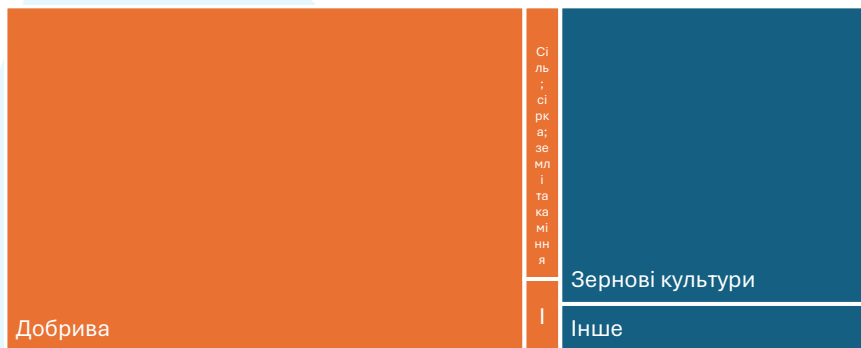
Немає чинної ЗВТ (переговори тривали, але угоду про вільну торгівлю не укладено)

Сербія не є членом СОТ, проте країни торгують за режимом найбільшого сприяння

Висновок: низький потенціал

Йорданія

Джерела: власні розрахунки за даними WITS, UN Comtrade

Частка у торгівлі проміжними товарами України:

- Експорт: 0,1%
- Імпорт: 0,3%

Ринковий збіг товарних структур:

- За експортом України: 45%
- За імпортом України: 9%

Діагональна кумуляція відсутня

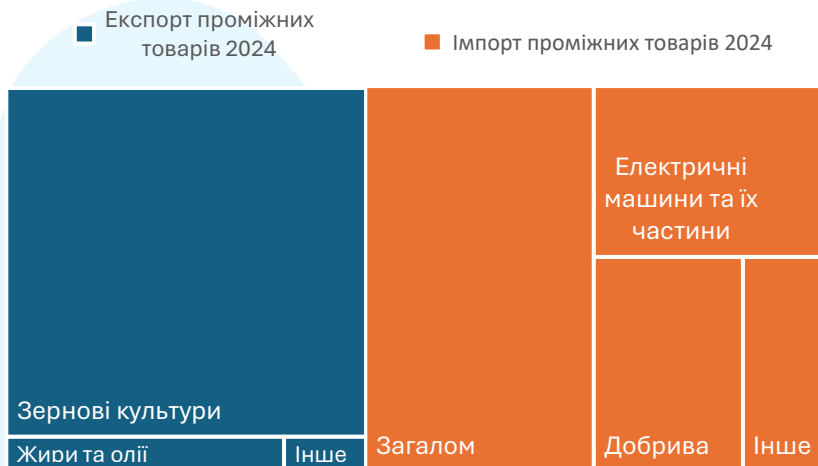
Немає чинної ЗВТ

Обидві сторони торгують за правилами СОР

Висновок: низький потенціал

Туніс

Джерела: власні розрахунки за даними WITS, UN Comtrade

Частка у торгівлі проміжними товарами України:

- Експорт: 0,5%
- Імпорт: 0,1%

Ринковий збіг товарних структур:

- За експортом України: 48%
- За імпортом України: 15%

Діагональна кумуляція відсутня

Немає чинної ЗВТ

Обидві сторони торгують за правилами СОТ

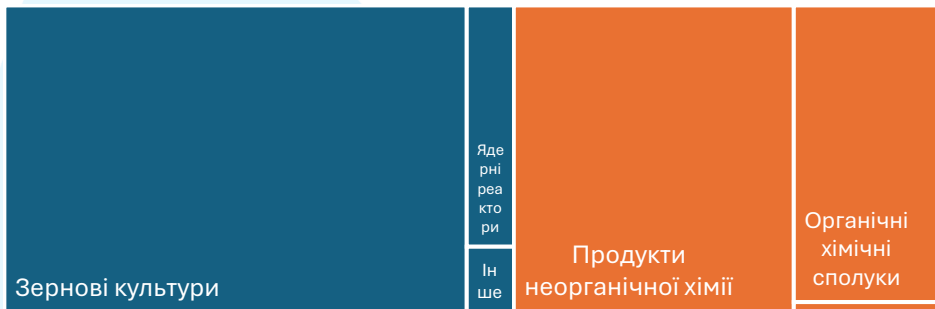
Висновок: низький потенціал

Алжир

■ Експорт проміжних товарів 2024 ■ Імпорт проміжних товарів 2024

Джерела: власні розрахунки за даними WITS, UN Comtrade

Частка у торгівлі проміжними товарами України:

- Експорт: 1%
- Імпорт: 0,01%

Ринковий збіг товарних структур:

- За експортом України: 60%
- За імпортом України: 0%

Діагональна кумуляція відсутня

Немає чинної ЗВТ

Висновок: низький потенціал

Сирія

Частка у торгівлі проміжними товарами України:

- Експорт: 0,00%
- Імпорт: 0,00%

Ринковий збіг товарних структур:

- За експортом України: 55%
- За імпортом України: 4%

Діагональна кумуляція відсутня

Немає чинної ЗВТ.

Через попереднє ембарго і санкції торгівля була значно припинена або майже відсутня.

Висновок: низький потенціал

Джерела: власні розрахунки за даними WITS, UN Comtrade

Модель Diff-in-Diff

- Аналіз впливу застосування діагональної кумуляції у торгівлі проміжними товарами у межах трикутників
- Країни групи, що піддалась впливу діагональної кумуляції:
 - ЄАВТ: 2012
 - Грузія: 2020
 - Північна Македонія: 2023
 - Молдова: 2024
- **Результат:** вплив статистично незначущий у досліджуваний період

Модель загальної рівноваги: приклад Туреччини

Ми використовуємо прикладну модель загальної рівноваги для України, розроблену в рамках дослідження «Оцінка економічного впливу потенційної угоди про вільну торгівлю між Україною та Туреччиною», проведеного за підтримки Програми USAID «Конкурентна економіка» в Україні (Мовчан та ін., 2020).

Моделювання ввізних мит

Стандартний сценарій

Повне скасування всіх тарифів Україною на імпорт товарів з Туреччини

Повне скасування всіх тарифів Туреччиною на імпорт товарів з України

ЗВТ: двостороння кумуляція

Скасування тарифів на товари, щодо яких виконано вимоги ROO на основі двосторонньої кумуляції

ЗВТ: діагональна кумуляція

Скасування тарифів на товари, щодо яких виконано вимоги ROO на основі діагональної кумуляції

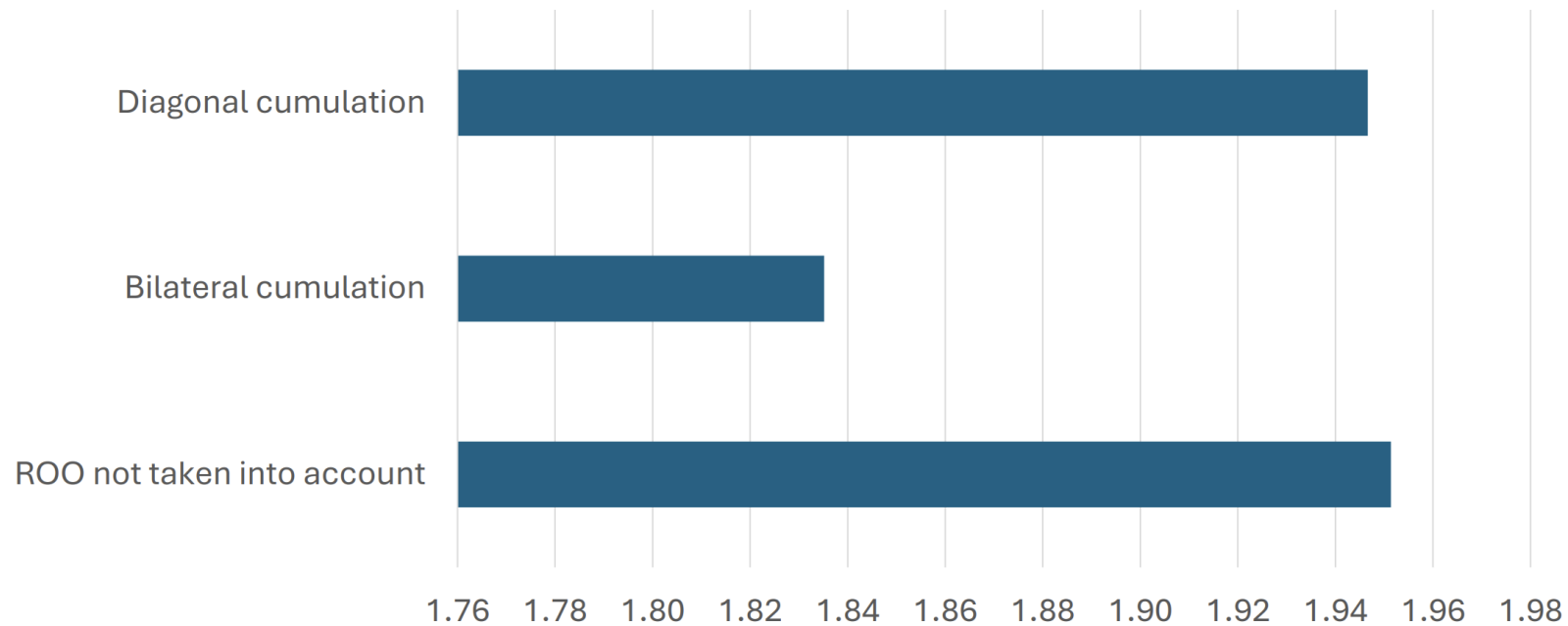

Модифікація моделі

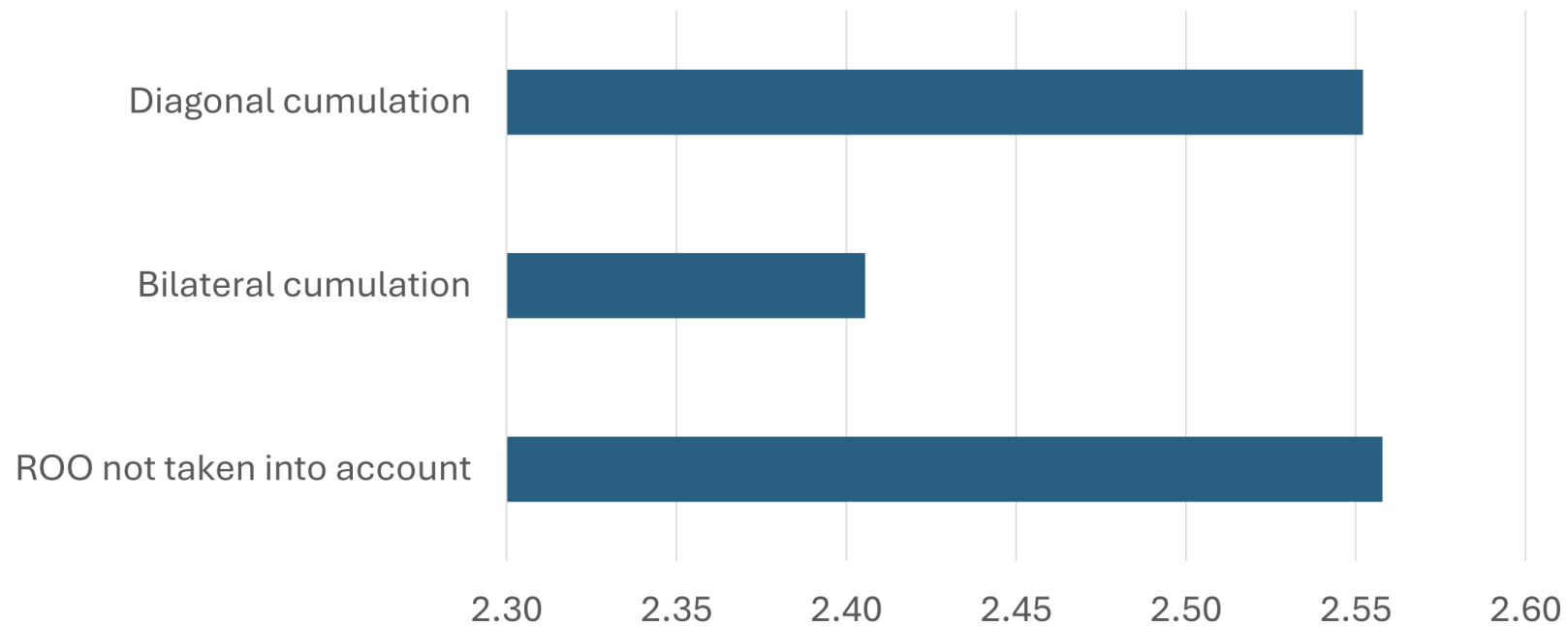
- Частка імпорту у випуску (базисні ціни) визначає, чи відбувається лібералізація тарифів
- Сектори, для яких це має значення:
 - Виробництво нафтопродуктів та коксу
 - Виробництво хімічної продукції, включаючи гуму
 - Виробництво машин та обладнання
- Діагональна кумуляція з ЄС

Вплив на реальний ВВП

Вплив на добробут

Висновки

- Запровадження діагональної кумуляції має пом'якшити вплив правил походження на використання торговельних преференцій у рамках ЗВТ
- ПЄМК у новій редакції запроваджує повну кумуляцію, що має дати додаткові переваги порівняно з діагональною кумуляцією
- Україна приєдналась до ПЄМК у 2018 році, але наразі її використання обмежене лише кількома торговельними партнерами
- Аналіз торгівлі проміжними товарами з цими партнерами не дозволяє стверджувати про статистично значущі економічні наслідки приєднання
- Водночас, аналіз структури торгівлі та результати моделі загальної рівноваги для України свідчать, що Україна наразі далеко не повною мірою використала потенціал ПЄМК. Працюючи ЗВТ з великими партнерами, як-то Туреччина, за оцінками, матимуть значний позитивний вплив

Висновки

- Запровадження діагональної кумуляції має пом'якшити вплив правил походження на використання торговельних преференцій у рамках ЗВТ
- ПЄМК у новій редакції запроваджує повну кумуляцію, що має дати додаткові переваги порівняно з діагональною кумуляцією
- Україна приєдналась до ПЄМК у 2018 році, але наразі її використання обмежене лише кількома торговельними партнерами
- Аналіз торгівлі проміжними товарами з цими партнерами не дозволяє стверджувати про статистично значущі економічні наслідки приєднання
- Водночас, аналіз структури торгівлі та результати моделі загальної рівноваги для України свідчать, що Україна наразі далеко не повною мірою використала потенціал ПЄМК. Працюючи ЗВТ з великими партнерами, як-то Туреччина, за оцінками, матимуть значний позитивний вплив

Наші контакти

Вебсайт: ier.com.ua

Email: Movchan@ier.kyiv.ua

Instagram: https://www.instagram.com/ier_kyiv/

Facebook: <https://www.facebook.com/IER.Kyiv/>

Telegram: <https://t.me/ukreconomic>

Twitter: https://x.com/IER_Kyiv